

*Londonski dokumenti i komentari***Tekst Izjave o načelima Londonske konferencije****IZJAVA O NAČELIMA**

Londonska konferencija istakla je sljedeća načela kao osnovu za sporazumno rješenje problema bivše Jugoslavije:

(1) imperativna potreba da sve strane i drugi kojih se to tiče prekinu borbe i upotrebu sile, poštuju dogovorene prekide vatre i obuzdaju one koji ih krše ili žele isprovocirati njihova kršenja;

(2) nepriznavanje svih prednosti ostvarenih silom, ili svršenih činova, ili bilo kakvih njihovih legalnih posljedica;

(3) potreba da se sve strane kojih se to tiče aktivno uključe, izravno ili preko posrednika, u pregovore na osnovi ovih načela;

(4) poštivanje najviših standarda osobnih prava i osnovnih sloboda u demokratskom društvu, kako su utemeljene u međunarodnim poveljama UN o ljudskim pravima, Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i njenim protokolima, te drugim instrumentima UN, KESS i Vijeća Europe;

(5) primjene ustavnih garancija ljudskih prava i osnovnih sloboda pripadnika etničkih i nacionalnih zajednica i manjina, unapređivanje tolerancije i prava na samoodređenje u skladu s preuzetim obvezama u sklopu KESS i Konferencije o Jugoslaviji pod okriljem EZ;

(6) potpuna osuda nasilnih protjerivanja, nezakonitih zatočenja i pokušaja promjene etničkog sastava pučanstva i učinkoviti koraci prema zatvaranju zatočeničkih logora kao i sigurnom povratku kućama svih osoba raseljenih zbog neprijateljstava, a koje to same žele;

(7) ponašanje svih osoba u skladu s obvezama što proizlaze iz međunarodnog humanitarnog prava, osobito iz Ženevskih konvencija od 12. kolovoza 1949. i osobna odgovornost onih koji počine ozbiljne povrede odredaba konvencije ili zapovijede da one budu počinjene;

(8) osnovna obveza poštivanja nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti svih država u području; poštivanje nepovredivosti svih granica u skladu s Poveljom UN, Završnim aktom KESS i Pariškom poveljom. Odbacivanje svih napora usmjerenih na prisvajanje područja i promjenu granica silom;

(9) potreba da konačno rješenje svih pitanja nasljeđivanja bivše SFR Jugoslavije bude postignuto konzensusom ili arbitražom i obveza svih strana da se uzajamno priznaju, da svaka poštuje položaj i prava drugih u sklopu takvog rješenja i da dijele dužnosti i odgovornosti država nasljednica;

(10) obveza svih država i strana kojih se to tiče da u potpunosti izvršavaju rezoluciju Vijeća sigurnosti UN o krizi u bivšoj SFR Jugoslaviji i da učine sve što mogu kako bi osigurale njihovu primjenu;

(11) vitalna potreba da se pruži humanitarna pomoć i da ona uz odgovarajuću zaštitu i punu suradnju lokalnih vlasti, stigne do pučanstva kojemu je potrebna, uz posebno uzimanje u obzir potreba djece;

(12) obveza svih strana da svesrdno surađuju u međunarodnim promatračkim operacijama, operacijama održavanja mira i nadzora oružja na području bivše SFR Jugoslavije i da konstruktivno pridonose suzbijanju nasilja na cijelom području;

(13) potreba pružanja međunarodnih garancija kako bi se osigurala puna primjena svih sporazuma postignutih u sklopu Međunarodne konferencije.

Program aktivnosti glede humanitarnih pitanja dogovoren između supredsjedatelja konferencije i strana u sukobu

Potvrđujući da djelotvorna humanitarna pomoć uz suradnju svih strana u sukobu može znatno doprinijeti naporima za pronalaženje cjelovitog političkog rješenja i dovesti do prekida neprijateljstava, supredsjedatelji Konferencije, visoki komesar UN za izbjeglice i predstavnici strana u sukobu suglasili su se o slijedećem programu aktivnosti:

1. Strane u sukobu obvezuju se na punu suradnju kako bi se osigurala isporuka humanitarne pomoći kopnenim putem u cijeloj BiH.

2. Kako bi se unaprijedio sustav kopnenih konvoja za dopremu humanitarne pomoći na temelju dogovorenih sigurnih prolaza potrebno je učiniti slijedeće korake:

a) Popravlak cesta i željezničke pruge između Ploča, Mostara i Sarajeva ima prvenstvo.

b) Strane u sukobu će najkasnije do 3. rujna predstavnici UNHCR-a u Sarajevu (ili u Beogradu, Splitu ili Zagrebu — gdje im bude povoljnije) obavijestiti o tome koji su predstavnici lokalnih vlasti (vojnih, policijskih i političkih), na određenim lokacijama, sa kojima se mogu dogovarati praktične mjere za proširenje cestovnih konvoja u korist svih žrtava sukoba.

c) Predstavnici UN i UNHCR redovito će se sastajati s tako određenim predstavnicima svih strana kako bi dogovarali buduće humanitarne misije i cestovne konvoje iz Hrvatske, Srbije i Crne Gore prema Sarajevu, a također i prema Banja Luci, Bihacu, Bileći, Doboju, Foči, Goraždu, Mostaru, Tuzli, Vitezu i Vlasenici. Ovakvi će se dogovori proširiti na sva područja BiH gdje je potrebna humanitarna pomoć.

d) Uočen je akutni problem protupravnog zarobljavanja civila i nedopustivih uvjeta u kojima se oni drže. Prvenstvena zadaća je osigurati njihovo puštanje i povratak kućama. Ako to nije odmah moguće zabilježene su slijedeće mogućnosti koje bi udovoljile željama zarobljenih osoba, a bile bi sukladne s odredbom članka 3. ovog programa:

- repatrijacija na područja koja kontroliraju vlasti njihove etničke zajednice,
- slobodni izbor da privremeno ostanu na području gdje su u zarobljeništvu,
- premještanje u područja izvan sukoba pod međunarodnim nadzorom,
- privremeno izbjeglištvo u trećim zemljama.

c) Međunarodne humanitarne organizacije hitno će sa svim stranama istražiti sve moguće načine kojima bi se osiguralo sigurno puštanje na slobodu zarobljenih.

f) U međuvremenu, strane u sukobu obvezuju se da osiguraju mjere kojima bi se zarobljenici zaštitili i o njima se brinulo, sve do vremena kada njihovo sigurno puštanje na slobodu bude moguće, te prihvaćaju da međunarodna zajednica strogo nadzire sigurnost i dobrobit zarobljenika. Stoga se oni obvezuju da dopuste slobodan pristup predstavnicima međunarodne zajednice uključujući UN, Međunarodni komitet Crvenog križa (CICR), EZ i KESS.

g) Uočavajući potrebu neodložne evakuacije kritičnih medicinskih slučajeva pod nadzorom CICR strane u sukobu su suglasne da za to osiguraju korištenje aerodroma u Banja Luci. Evakuacija će biti izvršena u najkraćem roku. Strane u sukobu se obvezuju da imenuju lokalne zapovjednike ili predstavnike vlasti ovlaštene da o tome dogovaraju s predstavnicima CICR. Oni će usko surađivati s UN i bit će pojedinačno odgovorni za sigurnost prolaska i opću sigurnost osoba koje budu evakuirane.

3. U ostvarivanju ovog programa aktivnosti strane u sukobu obvezuju se poštivati slijedeće odredbe:

a) Sve strane u sukobu moraju se pridržavati svojih obveza prema međunarodnom humanitarnom pravu, a posebno ženevskih konvencija iz 1949. godine i njihovih dopunskih protokola da će osobe koje izravno počinu ili naredbe izvršenje djela kojima se teško krše te norme biti pojedinačno odgovorne.

b) Sve strane u sukobu odgovorne su da uspostave punu vlast nad nediscipliniranim jedinicama na njihovu području kako bi izbjegle anarhiju, kršenje međunarodnih humanitarnih zakona i zloupotrebu ljudskih prava.

c) Izbjglicama i raseljenim osobama treba biti dopušteno da se svojevrijem i sigurno vrate u mjesta svog stalnog boravka.

d) Nedopustiva je i ubuduće mora prestati svaka praksa koja uključuje nasilno raseljavanje, sve oblike maltretiranja, ponižavanja ili zastrašivanja, konfiskacije ili razaranja imovine, kao i sva djela uključena u praksu etničkog čišćenja.

e) Svi civili koji su sada u zarobljeništvu trebaju biti bezuvjetno i jednostrano oslobođeni pod međunarodnim nadzorom.

f) Strane u sukobu su odgovorne za poduzimanje mjera sigurnosti i zaštitu osoba koje su sada zarobljene dok ne bude moguće njihovo oslobađanje pod međunarodnim nadzorom.

g) Sve aktivnosti s tim u vezi moraju biti u skladu sa sporazumom što su ga strane u sukobu postigle u Ženevi 22. svibnja 1992. pod okriljem CICR.

h) Pružanje humanitarne pomoći bit će obavljeno nepristrano bez političkih pobuda, u korist svih osoba pogođenih sukobom.

Predstavnici supredsjedatelja također bilježe slijedeća stajališta strana u sukobu:

a) Da humanitarna pomoć treba biti dostavljena nepristrano u korist svih koji je trebaju.

b) Da nijedna strana ne može očekivati da dobije jamstvo vlastite sigurnosti na štetu drugih strana u sukobu.

c) Da u jamčenju sigurnog pristupa međunarodnim humanitarnim organizacijama mora biti posve jasno da niti jedna strana ne može steći vojnu prednost.

(Ovaj dokument potpisali su 27. kolovoza 1992. godine u Londonu Alija Izetbegović, predsjednik predsjedništva BiH, Mate Boban kao predstavnik hrvatske zajednice i Radovan Karadžić kao predstavnik bosansko-hercegovačkih Srba).

Povjerenje, izgradnja sigurnosti i verifikacija

I. SVRHA

1. Postoji hitna potreba utvrđivanja i promicanja koraka na vojnom planu u cijeloj ili u dijelovima bivše SFRJ, koji bi doveli do prekida neprijateljstva i trajnog političkog rješenja. U tu svrhu konferencija je donijela neke hitne odluke i uspostavila Radnu skupinu za promicanje mjera za izgradnju povjerenja koja će se baviti pitanjima pokreta vojnih jedinica i prijenosa i ograničenja naoružanja, kao i mjere za njihovo nadgledanje i verifikaciju. Ovim će poslovima upravljati supredsjedatelji Upravljačkog odbora (vidi: Radni program). Rezultati će biti usklađeni s mjerama odobrenim od Vijeća sigurnosti s obzirom na akcije očuvanja mira Ujedinjenih naroda u bivšoj SFRJ.

2. Takve vojne mjere moraju se promatrati u kontekstu mjera političke i humanitarne prirode, uključujući, npr. konvoje pod okriljem Visokog komesarijata UN za izbjeglice (UNHCR) te razmjene ratnih zarobljenika pod okriljem Međunarodnog komiteta Crvenog križa (CICR).

II. TRENUTAČNE ODLUKE KONFERENCIJE

3. Najvažnija zadaća je olakšati patnje u BiH kroz kontinuirano izvješćivanje o mjestu stožera i imenima zapovjednika za sve vojne jedinice, uključujući i one paravojne.

4. Supredsjedatelji Upravljačkog odbora će preporučiti kako bi se te mjere trebale primjenjivati, razmatrajući mjere očuvanja mira i druge srodne aktivnosti koje se provode na tom području. O kršenjima dogovorenih mjera konferencija će biti obaviještena od strane supredsjedatelja (s naznakom, kad je moguće, tko je odgovoran), a prema potrebi obavijestit će se i Vijeće sigurnosti od strane glavnog tajnika UN.

5. Prednost bi trebalo dati trenutačnom provođenju dogovora o međunarodnoj kontroli svog minobacačkog i teškog oružja u BiH, prema dogovorenoj proceduri, koja uključuje označavanje, nadgledanje, deaktiviranje, stavljanje pod mjesnu kontrolu te na kraju i eventualno prikupljanje takvog oružja na jednom mjestu. Supredsjedatelji Upravljačkog odbora će odlučiti da li će taj posao primjerenije izvršiti Radna skupina za izgradnju povjerenja, sigurnost i verifikaciju ili Radna skupina za BiH.

III. PROGRAM RADNE SKUPINE (za mjere povjerenja, sigurnost i verifikaciju)

6. Radna skupina bi trebala ustrajati na što skorijem dogovoru o mjerama kojima je svrha ojačati prepoznatljivost među sukobljenim stranama u bivšoj SFRJ. Cilj tih odredbi bilo bi izgraditi povjerenje i osigurati trajnosti prekida vatre. Takve mjere bi, među ostalim, mogle uključivati:

- razmjenu podataka o broju i razmještaju određenih vrsta opreme (bit će definirana koje ima svaka strana;
- prethodno obavješćavanje o pokretima osoblja/jedinica ili pokretima/razmještaju opreme;
- obavješćavanje o sastavu zapovjedništva i o broju jedinica iznad određene snage;

— proširivanje promatračkih misija na međurepubličke granice i unutar područja pojedinih republika;

— inspekcije na licu mjesta uz prethodnu najavu (unutar 24 sata) u slučaju sumnjivih djelatnosti.

7. Nadalje, iako možda u različitom vremenskom periodu, druge mjere mogle bi biti razmatrane u bivšoj Jugoslaviji, uključujući:

— ograničenje pokreta vojnih i paravojnih jedinica;

— zabrana dobavljanja određenih vrsta opreme;

— mjere demilitarizacije, npr. proglašavanje zona oko određenih mjesta kao što su izbjeglički logori ili veliki gradovi u kojima ne bi trebalo biti određenih vrsti opreme;

— druge mjere verifikacije, npr. posjete sukobljenih strana u svrhu procjene pridržavanja dogovorenih odredbi, ili inspekcijski letovi zrakoplova trećih država;

— sustavnije odredbe za međusobnu vezu, na primjer uspostavljanje stalnih lokalnih komisija za vezu, prestanak neprijateljstava i sigurnost isporuka humanitarne pomoći. Postizanje tih ciljeva može se značajno olakšati dogovorom o mjerama kojima je cilj pojašnjenje vojne situacije u Bosni i Hercegovini i pojačavanje mogućnosti za vezu i verifikaciju. Kao prvi korak, konferencija je odlučila usvojiti slijedeće mjere glede Bosne i Hercegovine:

— poboljšanje komunikacije među stranama, uključujući izravne i neposredne veze između zapovjednika na prvim linijama fronte, npr. putem lokalnog radija ili vrućim telefonskim linijama;

— poboljšanje kontakta među stranama, npr. posjeti ljudi zaduženih za vezu te uspostavljanje zajedničkih ekipa za rješavanje lokalnih incidenata;

— trenutačno prihvaćanje izviđačkih ekipa koji bi pripremili razmještaj promatrača oko dogovorenih lokacija;

— razmještaj promatrača na BiH-srpskoj, BiH-crnogorskoj te BiH-hrvatskoj granici;

— trenutačno prihvaćanje načela da se pod međunarodni nadzor stavljaju svi minobacači i teško naoružanje te kao prvi korak, obavijestiti UN o razmještaju i tipovima oružja u roku od 96 sati kao uvod u njihovo isključivanje iz sukoba;

— zabrana vojne upotrebe zrakoplova i helikoptera;

— razmjena podataka o strukturi zapovjedništava u koje će biti uključeni strani promatrači, kao što su promatrači EZ i vojni promatrači UN-a;

— ostale mjere za ograničenje naoružanja.

8. Iako će se radna skupina usredotočiti na nove mjere, bit će također važno osigurati da se postojeće obveze, prema Bečkom dokumentu 92., koji se odnosi na dostupnost informacija, u potpunosti primjenjuju. Potrebno je također u bivšoj Jugoslaviji dati značaj primjeni nekih od mehanizama Bečkog dokumenta koji imaju svrhu jačanja prepoznatljivosti, na primjer neuobičajene vojne aktivnosti, verifikacija i kretanja u graničnim područjima.

IV. ORGANIZACIJA RADNE SKUPINE

9. Supredsjedatelji Upravljačkog odbora će odlučiti kako razvijati rad u tom smjeru što je prije moguće.

(Ovaj dokument priredila su dvojica supredsjedatelja Londonske konferencije, nakon opsežnih konzultacija s delegacijama na konferenciji, 26. i 27. kolovoza 1992.)

Izjava o Srbiji i Crnoj Gori

Pozdravljamo činjenicu da su svi sudionici konferencije potpisali »Izjavu o Bosni i Hercegovini«. Svi sudionici moraju ispuniti obveze koje su preuzeli. Srbija i Crna Gora posebice su suočene s nedvosmislenim izborom. One su prihatile da:

- prekinu intervenciju preko svojih granica u BiH i Hrvatskoj;
- odvrte bosanske Srbe, na što bolji mogući način, od osvajanja područja silom i protjerivanja lokalnog pučanstva;
- u potpunosti obnove građanska i ustavna prava stanovnika Kosova i Vojvodine kao i da osiguraju građanska prava stanovnicima Sandžaka;
- iskoriste svoj utjecaj na bosanske Srbe kako bi ishodili zatvaranje njihovih zarobljeničkih logora i poštivanje njihovih obveza po međunarodnom pravu i posebno ženevskim konvencijama te da dopuste povratak izbjeglica njihovim domovima. Bosanski Hrvati i Muslimani preuzeli su iste takve obveze.
- u potpunosti poštuju odgovarajuće rezolucije Vijeća sigurnosti UN;
- objave da u cijelosti poštuju integritet postojećih granica;
- zajamče prava etničkih i nacionalnih zajednica i manjina unutar granica Srbije i Crne Gore u skladu s Poveljom UN, odlukama KESS-a i nacrtom Konvencije Konferencije EZ o Jugoslaviji;
- rade na normalizaciji prilika u Hrvatskoj, primjeni Vanceova plana i na tome da Srbi u Krajinama prihvate posebni status koji je za njih utvrđen u nacrtu konvencije Konferencije EZ o Jugoslaviji;
- poštuju sve relevantne međunarodne sporazume i ugovore.

Budu li Srbija i Crna Gora djelima kao i riječima ispunile ove obveze, kao što je to naznačio gospodin Panić u svom nedavnom pismu predsjedavajućem Vijeća sigurnosti UN, ona će ponovno zadobiti uvaženi položaj u međunarodnoj zajednici. Bit će im omogućeno da trguju, primaju pomoć i u potpunosti surađuju sa svim članicama međunarodne zajednice. Ne budu li se tome podvrgle, Vijeće sigurnosti će biti pozvano da odredi daljnje sankcije koje će voditi do njihove potpune međunarodne izolacije.

(Ovaj dokument, pod naslovom »Srbija i Crna Gora — dokument supredsjedatelja«, objavljen je 27. kolovoza 1992. godine na Londonskoj konferenciji o Jugoslaviji).

Izjava o Bosni i Hercegovini

Sudionici Londonske konferencije o bivšoj SFRJ osuđuju neprekidno nasilje u BiH i nastojanja da se teritorij stekne uporabom sile. Oni odbacuju kao nehumano i nezakonito protjerivanje civilnog pučanstva iz njihovih domova kojim se želi izmijeniti etnički sastav makojeg područja. Oni pozdravljaju usvajanje Rezolucije 771 i drugih rezolucija Vijeća sigurnosti UN kao i Rezolucije Komisije UN za ljudska prava o prilikama glede ljudskih prava

na području bivše Jugoslavije. Oni se obvezuju da prikupljaju utemeljene informacije o kršenjima međunarodnih humanitarnih zakona i da te informacije dostavljaju UN. Oni potvrđuju da su za kršenja ljudskih prava osobno odgovorne osobe koje izravno krše ili nareduju kršenje odredaba ženevskih konvencija.

Političko rješenje u BiH mora uključivati slijedeće odredbe:

- a) potpun i trajan prekid neprijateljstava, prestanak svakog nasilja i represije uključujući i protjerivanje pučanstva;
- b) priznanje BiH od strane svih bivših jugoslavenskih republika;
- c) poštivanje integriteta postojećih granica, osim ako se one ne promijene međusobnim sporazumom;
- d) primjenu jamstava za sva prava osoba koja pripadaju pripadnicima svih nacionalnih zajednica i manjina u skladu s Poveljom UN i odredbama KESS-a;
- e) pravedne i ravnopravne postupke prema ljudima koji su nasilno protjerani iz svojih domova, uključujući i pravo povratka te nadoknade šteta i gubitaka;
- f) uspostavu demokratskih i legalnih organa vlasti koji će na odgovarajući način štiti prava svih u BiH uključujući i nacionalne zajednice i manjine;
- g) jamstva da neće doći do vanjskog vojnog uplitanja, bilo regularnih ili neregularnih jedinica, osim onih koje su utvrđene odgovarajućim rezolucijama Vijeća sigurnosti UN;
- h) poštivanje svih međunarodnih ugovora i sporazuma;
- i) ponovna uspostava trgovine i drugih veza sa susjednim zemljama.

Daljnje hitne mjere sada su neophodne kako bi se postiglo rješenje. Sudionici Londonske konferencije pozivaju sve strane da odmah i bez prethodnih uvjeta nastave pregovore o budućem ustavnom uređenju u okviru ove konferencije. Sve uključene strane moraju u tim pregovorima sudjelovati s iskrenom željom da se osigura mir i uz poštivanje interesa drugih strana.

Pregovorima će također morati biti obuhvaćena slijedeća rješenja:

- a) stvaran i trajan završetak sukoba u cijeloj BiH i povratak teritorija zauzetih silom;
- b) prestanak svakog vanjskog miješanja, bilo ljudstvom ili materijalnom pomoći, u sadašnji sukob;
- c) grupiranje teškog naoružanja pod međunarodnom kontrolom;
- d) demilitarizacija većih gradova i nadzor međunarodnih promatrača nad tim;
- e) uspostava centara za izbjeglice i za pomoć za one građane BiH kojima su domovi razoreni ili su iz njih protjerani, sve dok im ne bude omogućen povratak;
- f) proširenje humanitarne pomoći na sva područja BiH gdje je ona potrebna uz suradnju lokalnih organa;
- g) pod okriljem UN, a na temelju odluke Vijeća sigurnosti UN mogle bi biti osnovane međunarodne snage za očuvanje mira s ciljem da održavaju prekid vatre, nadziru pokrete vojske i poduzimaju druge mjere za jačanje povjerenja.

Kada strane u sukobu budu pripravne da na ovim temeljima postignu sporazum, međunarodna će im zajednica pomoći u opsežnom programu obnove kako bi riješili humanitarne potrebe i obnovili gospodarske aktivnosti.

Tijekom sastanka s državnim ministrom u Foreign Officeu Douglasom Hoggom, gospoda Karadžić i Koljević, kao predstavnici bosanskih Srba, naznačili su svoju suglasnost sa sljedećim:

a) da će bosanski Srbi u roku od 96 sati obavijestiti UN o položajima svog teškog oružja koje će biti grupirano oko gradova Sarajeva, Bihaća, Goražda i Jajca, pri čemu će to skupljanje biti dovršeno u roku od 7 dana. Nakon toga teško će oružje biti stavljeno pod stalni nadzor promatrača UN.

Predstavnici bosanskih Srba će očekivati da vlasti BiH poduzmu recipročnu akciju, no to ne postavljaju kao preduvjet za svoje djelovanje koje će biti jednostrano. Predstavnici bosanskih Srba nadalje se obvezuju da će odmah poduzeti da njihovo teško naoružanje ne bude prvo korišteno.

b) Predstavnici bosanskih Srba prihvatili su da će u budućim pregovorima između tri strane u sukobu u BiH oni pristati na povlačenje sa znatnog dijela teritorija kojeg sada kontroliraju njihove snage.

(Ovaj dokument objavljen je 27. kolovoza 1992. godine kao dokument Londonske konferencije o Jugoslaviji).

Posebne odluke Londonske konferencije o Jugoslaviji

1. Postupajući na osnovu načela ustanovljenih u relevantnim dokumentima Konferencije svi njezini sudionici formalno prihvaćaju i suglasni su da surađuju u nizu akcija.

PREKID NASILJA

2. Sveukupni cilj je djelotvoran i trajan prekid neprijateljstava na području cijele bivše SFRJ, a posebice u BiH, kako bi se omogućili pregovori o trajnom političkom rješenju. Taj cilj zahtijeva hitne akcije uključujući;

- hitan prestanak opsade gradova i naselja;
- međunarodni nadzor nad teškim oružjem;
- uspostavu središnjeg nadzora nad svim snagama, uključujući neregularne snage;
- suzdržavanje susjednih država od izravne ili posredne vojne pomoći samoproglašenim vlastima i lokalnim organima;

— progresivno smanjenje naoružanja u tom području pod međunarodnim nadzorom.

3. Sudionici su suglasni o mjerama za uspostavu povjerenja uključujući:

— obavještavanje Ujedinjenih naroda, u roku od 96 sati, o svim minobacačima i teškom oružju kao preduvjet prestanka njihove uporabe u sukobu, što će biti prva zadaća u pregovorima;

— zabrana vojnih letova;

— hitna uspostava »vrućih linija« između lokalnih i glavnog zapovjedništva;

- unapređivanje međusobnih kontakata pomoću posjeta časnika za vezu;
 - identifikacija glavnih zapovjedništava i zapovjednika svih naoružanih jedinica, uključujući paravojne;
 - odašiljanje promatrača uzduž bosansko-srpske i bosansko-crnogorske granice;
 - upućivanje promatrača za nadzor teškog oružja u BiH.
4. Daljnje mjere za uspostavu povjerenja koje bi obuhvaćale pokrete vojnih snaga, ograničenje naoružanja i verifikaciju bit će hitno ispitane.

HUMANITARNA PITANJA

5. Supredsjedatelji su dogovorili program aktivnosti sa svim stranama u sukobu. On uključuje:

- djelotvornu isporuku humanitarne pomoći;
- a) punu suradnju pri dostavi humanitarne pomoći kopnenim putem u cijeloj BiH sa slijedećim posebnim koracima:
 - unapređivanje sustava kopnenih konvoja iz Srbije i Crne Gore u sva područja BiH gdje je pomoć potrebna;
 - prioritet u popravku cesta i željezničkih pruga između Ploča, Mostara i Sarajeva;
 - sve strane moraju odrediti lokalne predstavnike s kojima je moguće dogovaranje praktičnih mjera za dostavu pomoći i cestovne konvoje;
 - prihvaćanje i stvaranje uvjeta za međunarodne promatrače.
- b) sve strane u sukobu moraju uspostaviti svoju vlast nad nediscipliniranim jedinicama na svom području.

IZBJEGLICE

- c) postupno vraćanje izbjeglica njihovim domovima i ispunjavanje potreba koje utvrde UN;

RASPUŠTANJE ZAROBLJENIČKIH LOGORA

- d) bezuvjetno i jednostrano puštanje, pod međunarodnim nadzorom, svih zarobljenih civila i neodložno zatvaranje svih zarobljeničkih logora;
- e) strane preuzimaju odgovornost za sigurnost i zaštitu zarobljenika do njihova oslobađanja pod međunarodnim nadzorom;
- f) međunarodnoj zajednici treba odmah omogućiti pristup kako bi nadzirala prilike u kojima su zarobljenici;
- g) hitne aktivnosti humanitarnih organizacija kojima bi se ispitale privremene mogućnosti, do puštanja na slobodu i povratka kućama zarobljenih.

PODRUČJA SIGURNOSTI

- h) potrebno je dalje ispitati mogućnosti, uključujući neutralne zone, za područja sigurnosti.

MEĐUNARODNE AKCIJE

6. Kako bi postigle ove ciljeve, sve vlade i međunarodne organizacije će:

— u potpunosti surađivati s glavnim tajnikom UN pružajući mu informacije o primjeni Rezolucije br. 771 Vijeća sigurnosti UN;

— osigurati da se sve osobe u obavljanju svojih dužnosti pridržavaju odredaba međunarodnog humanitarnog prava;

— poduzeti sve moguće pravne aktivnosti kako bi se evidentirali svi oni koji su odgovorni za neposredno izvršenje ili koji su naredili izvršenje djela kojima se teško krše ženevske konvencije;

— pripremiti popis svih potvrđenih kršenja međunarodnog humanitarnog prava;

— uspostaviti promatračke misije na području bivše SFRJ i susjednih država koje je tražio KESS;

— ne poduzimati mjere pomoći za obnovu gospodarstva Srbije prije no što se Srbija podvrgne zahtjevima ove konferencije;

— osigurati mjere za:

a) prolazak i zaštitu humanitarnih konvoja na zahtjev UN;

b) kontrolu i nadzor nad teškim oružjem u BiH pod okriljem UN.

SANKCIJE

7. Odgovarajuće vlade su se suglasile da će:

— primijeniti dogovoreni plan akcije kako bi osigurale striktnu primjenu sankcija;

— nametnuti sankcije na Dunavu u skladu s njihovim gledištem da priobalne države za to imaju ovlasti i da su na to obavezne;

— pružiti praktične savjete, dati opremu i ljudstvo kako bi pomogle susjednim državama da striktno primijene sankcije;

— uputiti stručnjake u sve susjedne države koji bi savjetovali o primjeni sankcija i sudjelovali u promatračkim misijama koje će biti uspostavljene u susjednim državama kako bi se osigurala puna primjena sankcija;

— zatražiti od Vijeća sigurnosti UN da:

a) poduzme neophodne mjere kojima bi se pooštrila primjena sankcija u Jadranu;

b) unaprijed onemogući ilegalni transfer finansijskih sredstava u Srbiju i Crnu Goru;

c) ukloni preusmjeravanje dobara u tranzitu;

Sudionici konferencije zatražili su od EZ i KESS-a da koordiniraju svu neophodnu praktičnu pomoć svim susjednim zemljama.

POVREDE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

8. Supredsjedatelji se obvezuju da će raditi na studiji o uspostavi međunarodnog krivičnog suda.

(Ovaj dokument objavljen je 27. kolovoza 1992. godine kao dokument Londonske konferencije o Jugoslaviji).

Londonska konferencija

RADOVAN VUKADINOVIĆ

Londonska konferencija može se promatrati kao jedan od niza pokušaja da se na tlu bivše Jugoslavije zaustavi rat, uspostavi kakav, takav normalan red stvari i na toj osnovici omoguće razgovori o mirnom razdruživanju iz već nepostojeće države.

U usporedbi s prethodnim političko-diplomatskim akcijama, Londonska konferencija je imala nekoliko obilježja koja su dala poseban politički pečat tom skupu i dokumentu koji je prihvaćen.

1. Na konferenciji u Londonu međunarodna zajednica nastupila je kao cjelina. Više se nije radilo samo o aktivnostima Evropske zajednice ili pak Ujedinjenih naroda, već se protiv Jugoslavije, odnosno Srbije i Crne Gore, našla ujedinjena fronta predvođena šefom američke diplomacije, šefovima diplomacija ostalih velikih sila, predstavnicima UN i EZ, što je jasno pokazalo da se u novim uvjetima promatra kriza na tlu bivše Jugoslavije. Taj ujedinjeni nastup morao je izvršiti stanoviti utjecaj i na pozicije Jugoslavije, tj. njezinih pregovarača, koji su napokon shvatili da je međunarodna zajednica, čvrsto riješena da uspostavi određeni sustav mjera kojima bi se tražio put rješenja najveće europske krize.

Samim tim bile su na najbolji način prekinute i sve one spekulacije o tome postoji li još kakva mogućnost za traženje pukotina ili pak nekih potencijalnih saveznika koji bi se mogli staviti na stranu Jugoslavije. Prihvaćanje londonskog dokumenta i zajednički nastup svih država i predstavnika međunarodnih organizacija, te njihova spremnost da se osudi agresija, nepoštovanje osnovnih međunarodnih normi i kršenje ljudskih prava pokazali su svim glavnim akterima u Beogradu da je ovo dosada najviši oblik međunarodne osude koji, ako se ne promijeni srpsko ponašanje, može dovesti i do vojne intervencije.

2. Značajan uspjeh predstavljala je i činjenica da su se na okupu našle sve sukobljene strane i predstavnici međunarodne zajednice, te da je upravo pod zajedničkim nastupom glavnih svjetskih aktera jugoslavenska strana bila prisiljena prihvatiti londonski dokument. U njemu se normiraju pravila ponašanja koja su od nekih odredbi vezanih uz kratki rok imala, istodobno, za cilj da postanu kodeks ponašanja koji bi vrijedio sve do završetka sukoba.

3. Uz jasnu osudu srpskog agresora, Londonska konferencija i njezin dokument najavili su i mjere moguće još strože gospodarske i diplomatske izolacije Beograda.

Bilo bi stoga moguće očekivati da bi pokušaj manipuliranja odredbi Londonskog sporazuma, njegovo grubo kršenje ili pak izigravanje, vodilo totalnoj blokadi agresa.

4. U sklopu dokumenata Konferencije posebice važno mjesto zauzima i onaj dio koji se bavi nabrojanjem načela civiliziranog ponašanja, od isticanja tvrdnje da se neće priznati zahvaćanje tuđeg teritorija, do zahtjeva za zatvaranjem koncentracijskih logora i poštovanjem svih normi međunarodnog ratnog prava. Izuzetno značenje ima i odredba o zabrani tzv. etničkog čišćenja.

5. Upravo elaboracijom načela Londonska konferencija je pokazala i put kojim će se težiti u rješavanju sukoba, kao i uvjerenje međunarodne zajednice da se snažnom i organiziranom akcijom njezinih glavnih sudionika može prisiliti Beograd na kooperativno ponašanje.

Naznačujući te glavne političke elemente Londonske konferencije i njezinih dokumenata, ne treba, naravno, zaboraviti da i ta međunarodna akcija može biti ocijenjena samo u kontekstu vremena koje treba pokazati koliko su određena načela poštovana i koliko je čitava Konferencija pomogla u rješavanju sukoba. Vrijednost čitave akcije stoga će ovisiti upravo o rezultatima i dokazima da su poruke iz Londona prihvaćene u Beogradu i da se najavljeni pritisak, pod uvjetom da dođe do daljnjeg pogoršavanja situacije, može stvarno i primijeniti protiv prekršitelja sporazuma.

Gospodarska sadržina Londonske konferencije o odnosima država bivše Jugoslavije

VLATKO MILETA

U nastojanjima da pomognu u sređivanju prilika na prostoru bivše Jugoslavije mnogi međunarodni subjekti već dulje vrijeme izriču brojne zaključke i donose preporuke, šalju promatrače i miritelje, koji u ponečem uspijevaju, ali najčešće ne uspijevaju učiniti pozitivne pomake.

Na rješavanju takozvanog jugoslavenskog pitanja Evropska zajednica angažirana je od samih početaka, potom Vijeće sigurnosti i napose Konferencija o evropskoj sigurnosti i suradnji, i u okvirima tih institucija iznesena su brojna stajališta o tome kako bi problem trebalo riješiti.

Londonska konferencija o bivšoj Jugoslaviji stoga je samo jedna u nizu konferencija. Kad je riječ o gospodarskim pitanjima, ona se u mnogome razlikuje od prethodnih, napose Briselske konferencije (odnosno Haške konferencije).

Bitna je razlika između Briselske i Londonske konferencije: u dokumentima Briselske konferencije gospodarski su sadržaji u središtu pažnje međunarodnih promatrača, dok u završnom dokumentu Londonske konferencije o gospodarskim pitanjima ima samo nekoliko natuknica.

Zapravo, dvije su takve natuknice. Prva je izvedena u načelima, odnosno principima kojih se treba držati u pitanjima sukcesije bivše države, dok je druga iz Akcijskog programa za realizaciju prihvaćenih načela, a u vezi je s formiranjem posebnih radnih grupa koje bi na ženevskim pregovoranjima raspravljale i pokušale riješiti razna pitanja.

Prema akcionom programu formirano je šest takvih radnih grupa. Jedna je od njih, peta po redu, i grupa za gospodarska pitanja. Radne grupe stalno zasjedaju, a njihovo je sjedište u uredu Ujedinjenih naroda u Ženevi.

Na prvi pogled, stvari su vrlo jednostavne. Reklo bi se da samo treba raspraviti pitanje sukcesije, donijeti odgovarajuće prijedloge, koje međunarodna zajednica i države zainteresirane u sporu trebaju prihvatiti i gospodarska bi pitanja time bila riješena. Međutim, to nije jednostavno. Nije jednostavno zato što nije problem samo sukcesija. Brojna druga pitanja također traže odgovor. Osim toga, Londonska konferencija ničim nije suspendirala stajališta prethodnih konferencija pa se ona, prema potrebi, mogu artikulirati.

To napose vrijedi, za stajališta Briselske konferencije, koja je u svojih nekoliko dokumenata razradila paletu zajedničkih aktivnosti država nastalih na razvalinama stare države, od carinske unije do zajedničkih upravljačkih i radnih tijela u nizu gospodarskih i negospodarskih područja.

Pojasnit ćemo o čemu se radi. Sve donedavna neki su međunarodni subjekti vjerovali, i na tome su radili, da se u prostoru bivše države može iznova oživjeti asocijacija suverenih i nezavisnih republika, koje bi zadržale međunarodni identitet, ali bi na novoformiranu zajednicu prenijele značajne elemente državnog suvereniteta. Štoviše, isticanje ove zajednice svrstavalo se kao dio procesa »izgradnje nove Europe« sukladno načelima Pariške povelje. Takvo rješenje predloženo je u IV. varijanti Sporazuma za opće rješenje Konferencije o Jugoslaviji u Haagu, a slična su razmišljanja nastavljena na Briselskoj konferenciji o Jugoslaviji, koja je praktično nastavak Haške konferencije.

Prema tom dokumentu suverene republike uspostavile bi carinsku uniju, i održale »unutrašnje zajedničko tržište«. Carinska unija imala bi zajedničku carinsku tarifu za odnose s trećim državama, zajedničku vanjskotrgovinsku politiku i međusobne dogovore za raspodjelu prihoda od carina.

Neke od samostalnih republika (»koje to žele«) mogle bi uspostaviti jedinstveno unutarnje tržište s odgovarajućim »monetarnim aranžmanima« i raznim »strukturnim fondovima«, na kojem bi se slobodno kretali subjekti i transferirale robe, osnivale firme, kompenzirale tržišne devijacije itd.

One koje ne žele uspostavljati šire aranžmane u međusobnoj suradnji, prema tom dokumentu, bile bi dužne surađivati u području usklađivanja »političkih ciljeva«, pravila te postupaka koji narušavaju konkurenciju, u standardizaciji, subvencijama, propisima koji se odnose na trgovinu, razmjeni informacija. Morale bi surađivati i u monetarnim pitanjima (radi uspostave konvertibilnosti valuta) te uspostaviti zajednički platni sustav utemeljen na kliringu i rezervnom fondu.

Ima i drugih obaveza koje spomenuti dokument pokušava nametnuti, ali ih je teško razlučiti iz spomenutog, prilično nekonzistentnog teksta.

Međutim, ne može se preskočiti namjera tog dokumenta da uspostavi cijelu mrežu institucija buduće suradnje. U području gospodarstva bilo je predviđeno da se uspostavi vijeće za gospodarsku suradnju, koje bi se sastajalo svakog mjeseca. Odluke bi se u tome vijeću donosile konsenzusom i svaku bi republiku predstavljao jedan ministar. Sastanke vijeća pripremao bi odbor visokih dužnosnika iz svake republike i sastajao bi se jednom tjedno. Uspostavio bi se također izvršni odbor, s generalnim tajnikom i stalnim tajništvom. Formirao bi se i odbor za transport i odbor za energetiku koji bi odgovarali za te djelatnosti. Vijeće za gospodarsku suradnju zaključivalo bi o dogovorenim pitanjima »međunarodne sporazume s državama i međunarodnim organizacijama« i vodilo međunarodne pregovore.

U dokumentu se ne spominje kako bi se financirali zajednički organi, ali s obzirom na načelno stajalište o uspostavi carinske unije i potrebi dogovora o razdiobi prihoda od carina, može se zaključiti da bi taj trošak tu bio uklopljen.

U najkraćim crtama, to su stajališta koja sadrži IV. varijanta prijedloga za rješenje. Prethodne varijante bile su mnogo šire i preciznije, ali kako je agresija na Hrvatsku sve više eskalirala, i predlažućima je postajalo sve jasnije da moraju odstupiti od pokušaja uspostavljanja neke nove zajedničke države.

Krupan zaokret u rješenju krize u državi koja se zvala Jugoslavija nastupio je međunarodnim priznanjem Hrvatske i priznavanjem njenih granica. Europska zajednica i druge države koje su priznale Hrvatsku time su samo primijenile načelo Europske konferencije o sigurnosti i suradnji, odnosno načela Završnog akta iz Helsinkija (1975), što je Pariška povelja kasnije samo potvrdila. Postalo je jasno da je s priznanjem Hrvatske IV. varijanta prijedloga rješenja pitanja bivše države dovedena u pitanje i da se na njezinim osnovama neće moći mnogo učiniti.

Međutim, mnogim subjektima ta je jasnoća ipak bila dvojbeni, u čemu se posebno isticao zaduženik za rješenje krize u bivšoj Jugoslaviji gospodin Carrington. Poznata je njegova izjava nakon međunarodnog priznanja Hrvatske, kako se Konferencija o Jugoslaviji dosad nije bavila gospodarskim pitanjima i da će se taj propust ispraviti.*

U svakom slučaju, da Srbija nije imala stanovitu podršku nekih važnih međunarodnih subjekata, zasigurno se tako ne bi mogla ponašati, a da je ta podrška i sada kroz određene specifičnosti na djelu, može se vidjeti i u prijedlozima za rješavanje krize u području bivše Jugoslavije.

Nisu slučajne izjave gospodina Panića, koji je, eto, slučajno pronađen u američkom biznisu i kojeg je neka nova Jugoslavija zbog njegovih menadžerskih sposobnosti, nakon trideset godina odsustva iz ovih prostora, postavila za ministra—premijera, kako je njegov san gospodarska unija balkanskih država.

Njegove izjave o gospodarskoj integraciji osamostaljenih država na razvalinama bivše države upiru se na stajališta onih međunarodnih subjekata koji su utjecali na koncipiranje raznih varijanata briselskog dokumenta o Jugoslaviji, čije smo neke elemente pokazali. Briselska konferencija u svojim dokumentima nigdje ne spominje termin »bivša Jugoslavija« i prvi se put takva formulacija susreće u završnom dokumentu Londonske konferencije. Riječ »bivša« u prvoj je rečenici prvog stavka spomenutog dokumenta. To je važno uočiti.

Do Londonske konferencije u međunarodnoj se javnosti spekuliralo na tu temu. Bilo je svakakvih izjava i mnogo više ponašanja koja su upozoravala kako je u pričuvi primisao o nekoj novoj asocijaciji. U međunarodnoj se javnosti govorilo o Jugoslaviji i, koliko nam je poznato, promjena toga stava prvi je put prisutna u Rezoluciji Vijeća sigurnosti, broj 572 (od 15. svibnja 1992). Od upotrebe riječi »bivša« klonila se čak i Evropska zajednica, usprkos činjenici da je njena ekspertna

* To je meni osobno bio povod za tekst o zamkama za Hrvatsku u sferi gospodarstva (Vidi: »Carringtonove zamke u sferi gospodarstva«, tjednik *Tomislav*, broj 4, travanj 1992). S takvim njegovim istupima može se usporediti i mirotvorni let francuskog predsjednika, koji, više ili manje pritajeno agresoru stalno »drži štangu« i praktično Srbiji i Crnoj Gori pojedinačno i njihovoj Jugoslaviji daje stanovitu legitimaciju.

grupa znatno ranije eksplicitno ustvrdila kako je stara država »u procesu rastvaranja«, te kako područja koje sebe sada nazivaju Jugoslavijom ne mogu pretendirati na to da isključivo oni imaju pravo na njenu sukcesiju (Vidi: Mišljenje arbitražne komisije — Badinterova komisija, od 10. prosinca 1991, *Međunarodna politika*, broj 1001, od 1. veljače 1992. str. 13).

Valja se prisjetiti također da su svih šest predsjednika na sastanku s Carringtonom u Bruxellesu 1. travnja 1992. godine postigli dogovor da će se, »dok ne bude postignut sporazum o daljnjim aranžmanima«, u međusobnim trgovinskim i gospodarskim odnosima rukovoditi slijedećim principima:

— Trgovinska ograničenja bilo koje naravi biti će ukinuta od strane onih republika koje su ih uvele. U njih ulaze i sve druge pravne i fizičke prepreke za trgovinu, sve vrste nameta i kvota. Slobodan protok roba iz jedne države u drugu, i tamo gdje je potrebno, preko teritorija jedne ili više njih, neće ni na koji način biti remećen ili odlagan.

— Učesnici će preispitati svoje prometne i komunikacijske mreže sa ciljem da se utvrdi koje su linije privremeno na prekidu i gdje su potrebne hitne popravke, kao i one linije čije je slobodno korištenje bilo uskraćeno nekim stranama na konferenciji.

— Učesnici su se također dogovorili da preispitaju mjere koje treba poduzeti u kratkom roku u drugim sektorima kako bi se podstaklo obnavljanje trgovine između država, kao što je ponovno uspostavljanje električne mreže i naftovoda i mjera koje omogućavaju slobodan protok ljudi, siguran povratak raseljenih osoba u njihove domove i osiguranje čvrstog pravnog statusa za građane i kompanije.

— Učesnici će o svakom kršenju ove deklaracije izvijestiti predsjednika radne grupe za gospodarske odnose koji će, nakon provođenja osobne istrage, dostaviti svoje zaključke radnoj grupi za gospodarske odnose i Konferenciji.

— Prihvaćene obveze osnova su za raspravljanja u radnoj grupi koja se bavi gospodarskim pitanjima. (Navodi se prema *Međunarodna politika*, broj 1004, od 1. travnja 1992)

Prema tome, ideja o nekoj novoj gospodarskoj asocijaciji dalje bi se razradivala da srbijanska eskalacija nije ekspandirala u još krvaviji obračun sa svim nesrpskim i nezamislivo divljaštvo.

Kako, međutim, i nakon brojnih upozorenja međunarodnih čimbenika agresija Srbije i Crne Gore na tuđe prostore nije zaustavljena, mišljenje se međunarodne javnosti počelo mijenjati. Gubile su se iluzije kako je ipak moguće uspostaviti neke oblike zajedništva, a naznaka da se raspoloženje mijenja iskazana je i upotrebom drugih riječi u međunarodnim dokumentima među kojima je i riječ »bivša«.

Zato se može reći da su međunarodni subjekti tek time konačno prekrizili Jugoslaviju, odnosno odustali od nastojanja institucionalizacije gospodarskih odnosa na multilateralnoj osnovi između osamostaljenih država bivše ropotarnice.

Kad se stiglo do prijelomne točke, moglo se mnogo lakše pribjegavati mjerama sankcije, bez obzira na njihove slabe učinke, ali ne samo u jednom pravcu. Njima

se prijeti i drugima, pa i novim suverenim državama, prave im se neugodnosti, koje se, primjerice prema Povelji o gospodarskim pravima i dužnostima država Ujedinjenih naroda iz 1975. godine ne bi smjele činiti.

Međutim, jedno su povelje i velika načela, a drugo politička stvarnost koja je motivirana interesima. Zato i na hladno treba puhati i nikako ne treba zaboraviti da se međunarodno mišljenje brzo mijenja. Napose to vrijedi za male države, kojima se indirektnim mjerama i te kako može zagorčavati i siliti ih na prihvaćanje stajališta koja su protivna njihovim interesima. Uostalom, može se to vidjeti odnosno naslutiti i u londonskom dokumentu.

U njemu su gospodarski sadržaji skromno zastupljeni. Ali, u Nacrtu akcionog programa, koji je prihvaćen na Londonskoj konferenciji, u točki 4, dvije su alineje usmjerene na gospodarstvo. Prva se odnosi na radnu grupu za sukcesiju bivše države i tu su teško moguća iznenađenja. Može se utvrditi što bivša država ostavlja i što treba podijeliti. Da će podjela biti mučna, i da će biti pokušaja prevare i falsifikata, sasvim je izvjesno (uostalom zna se s kim imamo posla). Ali dobre ekspertne grupe i nadasve točni računi sve to mogu suzbiti, makar međunarodnom arbitražom, jer se nasljednici u brojnim pitanjima neće moći složiti.

Druga alineja odnosi se na formiranje posebne radne grupe za gospodarske sadržaje. Spomenuti dokument govori samo o tome kako će ova grupa raspraviti važna pitanja iz sfere gospodarstva koja budu pokrenule nove države s područja bivše Jugoslavije.

Praktično, to znači da to mogu biti bilo koja pitanja, jer što je za nekoga važno, relativno je pitanje. Stoga Panićevi snovi (koji, očito, imaju nečiji blagoslov) nisu sasvim neutemeljeni. Ako ih već izriče, to znači da će ih i pokrenuti (ako u međuvremenu ne bude uklonjen iz političke javnosti), a kako ova radna grupa nema definitivnih ovlasti nego je pomoćno tijelo Londonske konferencije, na plenarnoj sjednici spomenute konferencije mogu se iznijeti prijedlozi o zajedništvu »free trade« orijentacije. Štoviše, konferencija to može preporučiti, i eto problema koji na prvi pogled ne moraju izgledati kao problemi, čak se može misliti da je riječ o nečem korisnom.

Naime, za razliku od nekih, držim da Hrvatska u fazi državne konsolidacije mora vrlo pažljivo promišljati sve aspekte gospodarske suradnje s bilo kojom državom na prostoru bivše Jugoslavije. U tom se promišljanju mora kloniti bilo kakve multilaterale, koja bi u zametku mogla navoditi na kasnije izrastanje neke nove asocijacije, jer se više ne smije ponoviti gubljenje države, za koju se borila kroz stoljeća. U novijoj povijesti Hrvati su popili mnoge gorke pilule. Od Hrvatske je otimao kako je tko htio. Oduzimali su se teritoriji, proizvedene i prirodne vrijednosti na krajnje besraman način. A kad su se Hrvati pokušavali suprotstaviti, udaralo se na njih sa svake strane i šireno je mišljenje o hrvatskoj nepoćudnoj prirodi. Da stvari budu gore, uvijek su se u hrvatskom narodu pronalazili kvislinzi koji su vodili igru. Bilo ih je u politici, gospodarstvu, na području kulture i obrazovanja, u policiji i vojsci i sama činjenica da je u Hrvatskoj bilo preko milijun i petsto tisuća dosjea u policiji

(takvu je izjavu svojevremeno dao hrvatski Buda) pokazuje pod kakvim su pritiskom Hrvati živjeli.

Te činjenice treba podastrijeti pri bilo kojem pokušaju plediranja za zajedništvo. S njima se moraju upoznati i vanjski čimbenici koji bi, kako bi sebe oslobodili odgovornosti, rado vidjeli neku novu federaciju.

Drugo je, međutim, pitanje gospodarske suradnje na bilateralnim osnovama. Koliko nam je poznato, u svijetu ima slučajeva kad međusobno uspješno trguju i neke države između kojih nema diplomatskih odnosa. Trgovina se može obavljati i s potpunom nepoćudnim državama pod pretpostavkom odgovarajućeg interesa. Sukladno tome ne mora se ulaziti s nekim u nekakvu asocijaciju da bi se preko njegova teritorija moglo prometovati ili kupovati robe od komercijalnog interesa.

Također, nijedna civilizirana država, ako ne postoje odgovarajuće odluke o međunarodnim sankcijama, ne može bez posljedica zaprečavati tranzit preko svog područja, a to nije ni gospodarski oportuno činiti, jer se i tranzitom ostvaruju odgovarajući prihodi. Također, korisno je kupovati neke proizvode, pod pretpostavkom odgovarajućeg standarda, od neposrednih susjeda. Ali jedno je pitanje susjedstva i snošljivih susjedskih odnosa, a drugo pitanje komercijalnog interesa. Ako, na primjer, Hrvatska može dobiti potrebnu energiju od Mađarske, te kupljenu energiju kompenzirati tranzitom mađarskih roba do jadranskih luka, zašto bi tu energiju kupovala s Istoka.

Svi se parametri za Hrvatsku sada mijenjaju i često prizivanje međunarodne javnosti da treba obnoviti pokidane gospodarske veze, pogrešno je u osnovi, jer su za Hrvatsku i dosada vanjski prostori međunarodnog okruženja imali veće značenje od unutrašnjih odnosa. S takozvanim istočnim prostorima bivše države Hrvatska je razmjenjivala oko šesnaest posto ukupnog društvenog proizvoda, što se ne može smatrati visokim stupnjem gospodarske integriranosti. Obrnuto, bivša je država bila integrirana represijom i, sukladno izvedenom podatku, nikako gospodarski. Sada se pokazuje dobrim što je bilo tako. Da je kojim slučajem stanje bilo drukčije, mnogo bi se više osjećale ratne nedaće i obnovu hrvatskog gospodarstva bilo bi teže provesti.

Dakle, brojni se argumenti suprotstavljaju »dobrim« namjerama za gospodarski oporavak Hrvatske nakon rata putem neke institucionalne simbioze s novim državama na prostoru bivše države. Za Hrvatsku bi bila daleko značajnija institucionalizacija s Europskom zajednicom i Europskim udruženjem, i njeni naponi moraju biti usmjereni u tom pravcu.

Prema tome, međunarodni subjekti koji, pritajeno ili javno, još promišljaju o hrvatskim interesima, mnogo bi više pridonijeli afirmaciji tih interesa kad bi putem svojih vlada utjecali na veće hrvatsko približavanje spomenutim integracijama, umjesto da u tome čine smetnje.